

# การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัย อยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

## The Participation in Forest Resource Conservation of Residents in Huai Mae Priang, Royal Project Area, Phetchaburi Province

รักษักกล้า สถานสุข<sup>1</sup> และ อภิชาติ ภัทรธรรม<sup>2</sup>

Rakkla Stansuk<sup>1</sup> and Apichart Pattaratuma<sup>2</sup>

---

### ABSTRACT

The objectives of this study were to determine the socio-economic condition and factors relating to forest resource conservation of the communities located in Huai Mae Priang, Royal Project area. Questionnaires were employed for interviewing 234 sampled household heads or the representatives. Statistical analysis methods were percentage, mean, and chi-square, with the given significance level of .05.

Results of the study indicated that the majority of the respondents(67.9%) were male, with their age ranging from 36 to 45 years. Primary school was education level of the most. Their main and subsidiary occupation was agriculture and casual labor, respectively. The average size of their land holding was 18.53 rai. The average of annual household income was 48,857.27 baht, coming from both of main and subsidiary occupation with the values of 38,374.36 and 10,482.91 baht, respectively. Overall, the respondents had minimum knowledge and comprehension about forest law and forest resource conservation, while participation in forest conservation was at a moderate level.

The relationship analysis indicated that main occupation, size of land holding, and knowledge and comprehension about forest resource conservation were factors significantly related to the forest resource conservation. Thus, in order to strengthen participation in forest resource conservation of communities in the study area, public relations program as well as training courses about forest resource conservation through related practical activities should be implemented immediately.

**Key words :** forest conservation, participatory conservation

---

<sup>1</sup> สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 3 จังหวัดราชบุรี ราชบุรี 70110

Office of Protected Forest 3, Ratchaburi Province, Ratchaburi 70110, Thailand.

<sup>2</sup> ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Department of Forest Management, Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

## บทคัดย่อ

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่โครงการฯ ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 234 ราย วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และค่าโคสแควร์ ที่ระดับนัยสำคัญ .05

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.9 มีอายุ 36-45 ปี มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ประกอบอาชีพทำไร่เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือรับจ้าง ราษฎรมีขนาดพื้นที่ถือครองระหว่าง 16-20 ไร่ เฉลี่ยแล้วราษฎรมีพื้นที่ถือครอง 18.53 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี 48,857.27 บาท แบ่งเป็นรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 38,374.36 บาท และรายได้จากอาชีพรองเฉลี่ย 10,482.91 บาท มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายป่าไม้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในภาพรวมระดับน้อย ราษฎรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง

จากผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อาชีพหลัก ขนาดการถือครองพื้นที่ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น ในการที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ศึกษาให้เข้มแข็งขึ้น ควรมีการประชาสัมพันธ์ควบคู่ไปกับการฝึกฝนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร

ป่าไม้ ควรดำเนินการเร่งด่วนโดยผ่านทาง การจัดหลักสูตรฝึกอบรม

## บทนำ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยในระยะที่ผ่านมา ส่งผลให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่ ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ และทะเลเป็นปัจจัยหลักของกระบวนการผลิตโดยปราศจากการวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบและการป้องกันความเสียหายจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสาเหตุการสะสมปัญหาที่นับวันจะแก้ไขได้ยากไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงปัญหามลพิษต่างๆ ซึ่งได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมอันมีสาเหตุจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างคนในสังคม

ผลจากการพัฒนาทำให้มีการนำพื้นที่ป่าไม้มาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราที่ค่อนข้างสูง ดังเช่นในปี พ.ศ. 2533 มีประชากรทั้งประเทศ 56 ล้านคน และได้เพิ่มขึ้นเป็น 60 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2540 (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) ซึ่งมีผลทำให้ความต้องการที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น โดยวิธีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ด้วยรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบต่างๆ โดยขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง เช่น รูปแบบของการทำไร่เลื่อนลอยหรือการใช้ที่ดินผิดประเภท ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายในอัตราที่สูง และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศตั้งแต่พ.ศ. 2532 แล้วก็ตาม พื้นที่ป่าไม้ก็ยังคงถูกบุกรุกเพื่อใช้เป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรเฉลี่ยปีละประมาณ 367,244 ไร่ หรือประมาณวันละ 1,000 ไร่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ทำให้ในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทยมีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 81,076,428 ไร่

หรือร้อยละ 25.28 ของเนื้อที่ประเทศ (ธงชัย, 2541)

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้เกิดจากการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นธรรม เนื่องจากไม่มีมาตรการจัดการที่เหมาะสม ขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างจริงจัง และในอดีตที่ผ่านมาภาครัฐแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้โดยเน้นการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ แต่แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่สัมฤทธิ์ผลโดยให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลงไปจากเดิม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมได้ทุกกลุ่มได้นั้น จำเป็นต้องใช้มาตรการผสมผสานที่เน้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้มีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 ดังนั้น บทบาทของประชาชนโดยเฉพาะราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ หรืออยู่ใกล้ป่าต้องดำรงชีพอยู่โดยการพึ่งพาเกษตรกรรมและผลผลิตจากป่าเป็นหลัก ทำให้มีการลักลอบบุกรุกทำลายป่าเพื่อครอบครอง ที่ดินสำหรับตั้งถิ่นฐานและการเกษตร รวมทั้งมีการลักลอบตัดไม้ เก็บหาของป่า ล่าสัตว์ เพื่อการค้าและเพิ่มรายได้ ดังนั้น การที่ให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องทราบพื้นฐานของราษฎร อันได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ เกิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริภายหลังเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2522 โดยทรงมีแนวพระราชดำริให้รักษาสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่ต่อไป

ส่วนราษฎรที่บุกรุกเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เป็นที่ทำกินนั้น ให้ดำเนินการควบคุม ไม่ให้บุกรุกเพิ่มเติมมากขึ้นอีก โดยจัดสรรที่ดินในพื้นที่ป่าที่มีลำห้วยไหลผ่านพื้นที่ค่อนข้างราบ สภาพดินเหมาะแก่การเพาะปลูก จัดสรรให้ราษฎรเข้าทำกิน ส่วนพื้นที่ป่าไม้ติดต่อบริเวณเชิงเขา ให้เป็นป่าไม้ใช้สอย ปลูกไม้โตเร็วเพื่อมีไม้ใช้ทำฟืนและประโยชน์อื่นๆ ส่วนพื้นที่บนไหล่เขาขึ้นไปให้รักษาไว้เป็นป่าต้นน้ำลำธาร ให้ร่วมกันคุ้มครองรักษาไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยลักษณะความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนห้วยแม่เพรียงกับผืนป่าใกล้เคียง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันและผูกพันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้นถ้าหากสามารถบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็จะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริให้ดีขึ้น

จากปัญหาการบุกรุกพื้นที่ของราษฎรดังกล่าวข้างต้น ทางโครงการฯ ได้สนองแนวทางพระราชดำริ โดยการจัดหาพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับราษฎรที่บุกรุกซึ่งอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่โครงการให้มีที่ทำกินที่อยู่รวมกันเป็นหลักแหล่ง ที่ผ่านมาราษฎรส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับทางโครงการฯ ในการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี มีเพียงราษฎรบางส่วนที่ยังบุกรุกแผ้วถางป่าล่าสัตว์อยู่ ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงนำมาสู่การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐที่ผ่านมา ยังไม่สามารถยับยั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ได้ และยังทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการครอบครองพื้นที่ป่าไม้ระหว่างรัฐกับราษฎร ปัญหาความยากจน คุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น ผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของราษฎร ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ให้ประสบผลสำเร็จเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืนต่อไป

## วิธีการวิจัย

การวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ทั่วไปของพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี

2. สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเนื้อหาของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

2.1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ลักษณะประชากร และสภาพเศรษฐกิจสังคมของราษฎรในชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ มีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

2.2 คำถามการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ มีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ โดยกำหนดระดับคะแนนของการตอบด้วยวิธีการของ Likert's Scale ดังนี้ (1) มีส่วนร่วมมากที่สุด ได้ 5 คะแนน (2) มีส่วนร่วมมาก ได้ 4 คะแนน (3) มีส่วนร่วมปานกลาง ได้ 3 คะแนน (4) มีส่วนร่วมน้อย ได้ 2 คะแนน และ (5) ไม่มีส่วนร่วม ได้ 1 คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมแล้วนำมาคิดค่าเฉลี่ยซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

1.00–1.80 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของ

ราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ อยู่ในระดับต่ำ

1.81–2.60 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

2.61–3.40 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ อยู่ในระดับปานกลาง หรือพอใช้

3.41–4.20 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ อยู่ในระดับสูง

4.21–5.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ อยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก

3. การทดสอบแบบสอบถาม หลังจากสร้างแบบสอบถามได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับราษฎรในตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรีจำนวน 30 ตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย

3.1 การหาค่าความเที่ยงตรง (validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทำการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้มีความถูกต้องเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity)

3.2 การหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบ (tryout) โดยวิเคราะห์ Cronbach's Alpha ในการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วนำผลการทดสอบมาปรับปรุงแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ Alpha ที่คำนวณได้ในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ มีค่าเท่ากับ 0.91 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีค่าเท่ากับ 0.93 และการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีค่าเท่ากับ 0.97 ซึ่งค่าที่ได้มีค่ามากกว่าเกณฑ์มาตรฐานคือ 0.65 จึงถือว่าเป็นเครื่องมือที่น่าเชื่อถือนำไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ทำการศึกษาได้

4. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของโครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane (1973)

จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ราษฎรในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 3 หมู่บ้าน ได้แก่ (1) บ้านหนองน้ำดำ มีจำนวน 204 ครัวเรือน (2) บ้านคำโนง มีจำนวน 151 ครัวเรือน และ (3) บ้านห้วยไผ่ มีจำนวน 240 ครัวเรือน รวมจำนวนทั้งสิ้น 565 ครัวเรือน ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 234 ครัวเรือน ซึ่งวิธีการสุ่มตัวอย่าง ทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิและสัดส่วน (proportional stratified random sampling) โดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (สุบงข, 2526) เพื่อให้เกิดการกระจายของกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลทั้ง 3 หมู่บ้าน

#### 5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

5.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาอธิบายโดยใช้สถิติขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และนำเสนอผลการศึกษารูปแบบของตารางประกอบคำอธิบาย

5.2 การวิเคราะห์เชิงอนุมาน เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ทำการศึกษา ใช้วิธีไคสแควร์ (Chi-square) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

### ผลและวิจารณ์

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดเพชรบุรี โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนและตัวแทนหัวหน้าครัว

เรือนจากหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองน้ำดำ บ้านคำโนง และบ้านห้วยไผ่ รวมจำนวน 234 ครัวเรือน ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

#### ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ราษฎรมากกว่าสองในสามเป็นเพศชาย (ร้อยละ 67.9) มีอายุอยู่ในช่วง 36-45 ปี ร้อยละ 30.8 อายุเฉลี่ย 42.96 ปี สถานภาพโดยทั่วไปสมรสแล้ว ร้อยละ 78.2 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.95 คน มีแรงงานเฉลี่ยในครัวเรือน 3.95 คน ราษฎรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 77.3 ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้านส่วนใหญ่อาศัยในหมู่บ้านนี้มาเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี ร้อยละ 32.5 เฉลี่ยแล้วราษฎรอาศัยในหมู่บ้านนี้เป็นเวลา 18.75 ปี ประกอบอาชีพทำไร่เป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 77.8 อาชีพรองที่ราษฎรเลือกประกอบอาชีพมากที่สุดคืออาชีพรับจ้าง ราษฎรมีขนาดพื้นที่ถือครองระหว่าง 16-20 ไร่ (ร้อยละ 31.2) เฉลี่ยแล้วราษฎรมีพื้นที่ถือครอง 18.53 ไร่ ด้านการเลี้ยงสัตว์พบว่าราษฎรร้อยละ 31.0 เลี้ยงโค/กระบือ ราษฎรส่วนใหญ่มีรายได้รวมเฉลี่ย/ปี 48,857.27 บาท แบ่งเป็นรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 38,374.36 บาท และรายได้จากอาชีพรองเฉลี่ย 10,482.91 บาท

#### ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้

สำหรับความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ราษฎรเกือบสองในสามมีความรู้ในเรื่องกฎหมายป่าไม้ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.72 คิดเป็นร้อยละ 62.0 และผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมายป่าไม้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 38.0

#### ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ราษฎรมากกว่าครึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในภาพรวมอยู่ใน

ระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.61 คิดเป็นร้อยละ 52.6 และราษฎรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 47.4

### การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การมีส่วนร่วมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขศึกษาปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่าราษฎรเกือบสองในสามมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 61.6 รองลงมาราษฎรมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 33.3 และราษฎรที่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 5.1

**ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม กับ การมีส่วนร่วมของราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี**

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม

พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฯ ได้แก่ อาชีพหลัก ขนาดการถือครองพื้นที่ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฯ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพรอง รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวนแรงงานในครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้

จากการศึกษา พบว่า ราษฎรที่มีอาชีพหลัก โดยการทำไร่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าอาชีพอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรที่มีอาชีพทำไร่หรือมีอาชีพทางการเกษตรกรรม จะตระหนักหรือมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก เนื่องจากจากทรัพยากรป่าไม้หรือสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบโดยตรงต่ออาชีพเกษตรกรรมเช่น ป่าไม้ช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น ช่วยป้องกันดินพังทลาย และช่วยให้เกิดฝนตก ซึ่งถ้าทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายลงไป ราษฎรส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพทำไร่

**Table 1** Factors relating to the participation in forest resource conservation of the residents in Huai Mae Priang, Royal Project area, Tambon Huai Mae Priang, Amphoe Kaeng Krachan, Phetchaburi Province.

| Independent factors                          | C <sup>2</sup> | p      |
|----------------------------------------------|----------------|--------|
| Main occupation                              | 7.055          | 0.008* |
| Size of land holding                         | 8.378          | 0.039* |
| Knowledge about forest resource conservation | 10.672         | 0.001* |
| Gender                                       | 2.075          | 0.150  |
| Age                                          | 3.773          | 0.287  |
| Education                                    | 2.486          | 0.115  |
| Subsidiary occupation                        | 5.740          | 0.125  |
| Income                                       | 1.014          | 0.798  |
| Resettlement period                          | 6.635          | 0.084  |
| Number of house hold member                  | 0.386          | 0.943  |
| Casual labor                                 | 0.676          | 0.879  |
| Knowledge about forest law                   | 0.219          | 0.639  |

\* p < .05

จะทราบได้ว่า พื้นที่ดินจะเกิดความแห้งแล้ง ขาดแหล่งน้ำในการอุปโภค บริโภค เกิดไฟฟ้าได้ง่าย ทำความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตร จากผลกระทบดังกล่าว ราษฎรในโครงการจึงให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับมาก ส่วนราษฎรที่ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย รับจ้าง ส่วนใหญ่จะไม่เกี่ยวข้องกับการทรัพยากรป่าไม้โดยตรง และผลกระทบจากการที่ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย หรือเสื่อมโทรม ไม่ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อการประกอบอาชีพ จึงให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย

จากการศึกษา พบว่า ราษฎรที่มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 11 – 20 ไร่จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดสรรที่ดินในพื้นที่โครงการ ทางราชการจัดสรรให้ราษฎรครอบครัวละ 15 ไร่ ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่พอใจในพื้นที่ที่ได้รับ โดยไม่บุกรุกแผ้วถางหรือทำลายทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้นอีก จึงให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับมาก

ส่วนราษฎรที่มีพื้นที่ถือครองต่ำกว่า 10 ไร่ จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เล็กน้อย อาจจะเป็นเพราะว่าพื้นที่ที่ครอบครองทำกินอยู่ อาจจะไม่พอทำเป็นพื้นที่เกษตรกรรม จึงมีความพยายามที่จะขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นอีก โดยการแผ้วถางขยายพื้นที่บุกรุก พื้นที่ป่า จึงให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เล็กน้อย

ส่วนราษฎรที่มีพื้นที่ทำกินหรือถือครองมากกว่า 25 ไร่ อาจจะเป็นเพราะว่า ราษฎรกลุ่มที่มีพื้นที่ทำกินมากกว่าทางราชการจัดสรรให้ คือ 15 ไร่ ซึ่งอาจเกิดจากที่ลักลอบแผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นอีก ซึ่งผิดระเบียบของโครงการ ฉะนั้นราษฎรกลุ่มนี้ จึงให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย

จากการศึกษา พบว่า ราษฎรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก อาจมีสาเหตุมาจาก ราษฎรส่วนใหญ่ในโครงการมีความรู้ที่น้อย จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่มีความตระหนัก มีจิตสำนึกให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก และส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่หรือทำการเกษตร จึงไม่ค่อยได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้นไปได้ ส่วนราษฎรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากจะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย

จากผลของการศึกษาสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้ราษฎรในชุมชนพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ประกอบอาชีพหลักในการทำไร่ เพราะเมื่อมีอาชีพหลักแล้วราษฎรในชุมชนจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2. หน่วยงานของรัฐควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับขนาดการถือครองพื้นที่ของราษฎรในชุมชน เพราะขนาดการถือครองพื้นที่ส่งผลกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ

3. หน่วยงานของรัฐควรมีการสนับสนุนส่งเสริม ถ่ายทอดความรู้ให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น

## สรุป

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 42.96 ปี สถานภาพโดยทั่วไปสมรสแล้ว มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.95 คน มีแรงงานเฉลี่ยในครัวเรือน 3.95 คน มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาที่อาศัยใน

หมู่บ้านเป็นเวลาเฉลี่ย 18.75 ปี มีอาชีพทำไร่เป็นอาชีพหลัก มีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรอง มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 18.53 ไร่ มีรายได้รวมเฉลี่ย/ปี 48,857.27 บาท มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับน้อย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการ ได้แก่ อาชีพหลัก ขนาดการถือครองพื้นที่ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

### เอกสารอ้างอิง

ธงชัย จารุพัฒน์. 2541. *สถานการณ์ของป่าไม้ในประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 37 ปี*. กรุงเทพฯ: ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้.

สุบงกช จามิกร. 2526. *สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545. “การพัฒนาที่ยั่งยืนอนาคตของสังคมไทย”. กรุงเทพฯ: *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*. (2 พฤษภาคม-มิถุนายน 2546).

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2540. *นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Yamane, T. 1973. *Statistics: An Introductory Analysis*. 3<sup>rd</sup>ed. Tokyo : Harper International Edition.